

3^ο Φεστιβάλ «Η Αντανάκλαση της Αναπηρίας
στην Τέχνη», 3-10 Δεκεμβρίου 2020

Κλάδος «Ψυχολογία της Δημιουργικότητας και
της Τέχνης», Ελληνική Ψυχολογική Εταιρεία (ΕΛΨΕ)

Η πρόκληση των Χαρισματικών και Ταλαντούχων παιδιών με Αναπηρία

Αικατερίνη Γκαρή

Καθηγήτρια Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας ΕΚΠΑ

agari@psych.uoa.gr

Περιγραμμά της εισήγησης

- Δύο ακραίες εξαιρετικότητες συνυπάρχουν
- Δυσκολίες (disabilities) και μορφές αναπηρίας
- Υψηλές ικανότητες, χαρίσματα /ταλέντα
- Πώς θα πρέπει να προσεγγίζεται η ομάδα αυτή στην οικογένεια και στο σχολείο
- Ερευνητικά ευρήματα
- Παρεμβάσεις μέσω των Τεχνών

Δύο εξαιρετικές καταστάσεις που συνυπάρχουν..

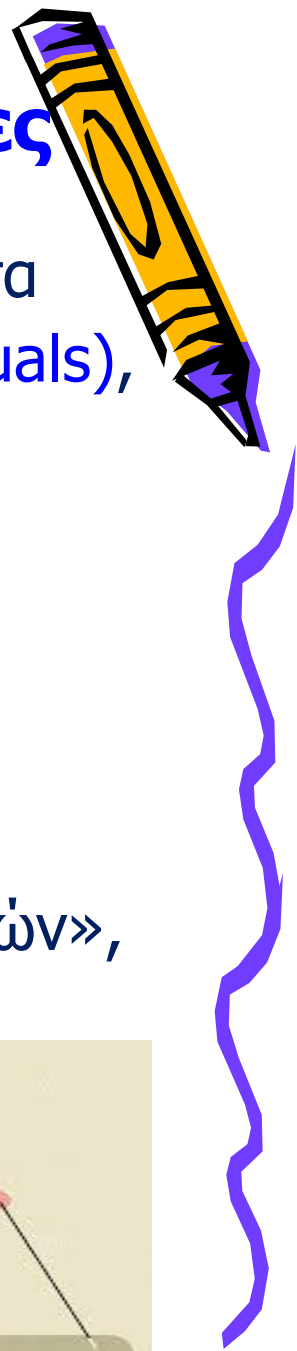

**με δύο πόλους από χαρακτηριστικά που
συνεπάγονται την ανάγκη για:**

- έγκαιρη διάγνωση τόσο των ειδικών δυσκολιών/της αναπηρίας, όσο και των χαρισμάτων και ταλέντων
- αποδοχή των διαφορετικών συναισθηματικών και κοινωνικών αναγκών που συνεπάγονται τα χαρακτηριστικά αυτά
- αποδοχή των διαφορετικών μαθησιακών αναγκών στην εκπαίδευση (David, 2015 . Gari, Mylonas, & Portešová, 2015).

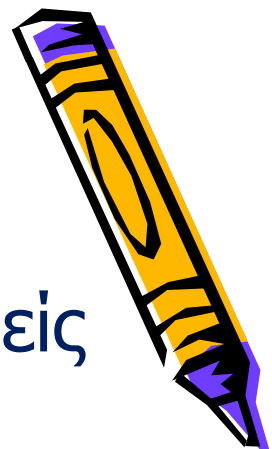
Δύο διαμετρικά αντίθετες εξαιρετικότητες

της αναπηρίας & της χαρισματικότητας/ταλέντου που στα
«**διπλά εξαιρετικά άτομα**» (twice-exceptional individuals),
παιδιά και εφήβους, **συνιστούν πρόκληση για:**

- ❖ την **κατανόησή** τους
- ❖ την **αποδοχή** τους
- ❖ την **εκπαίδευση**
- ❖ την **αντιμετώπιση της ετικετοποίησής τους**
στις κατηγορίες των «κακώς προσαρμοσμένων μαθητών»,
των «απομονωμένων» (David, 2015).

Τα άτομα αυτά διαθέτουν:

- **από τη μια μεριά υψηλό δυναμικό** σε τομείς όπως οι νοητικές ικανότητες, οι ακαδημαϊκές ικανότητες ή κάποιες ταλαντούχες συμπεριφορές, σ' έναν ή περισσότερους τομείς των Τεχνών ή ειδικές ικανότητες και δεξιότητες
- από την άλλη μεριά χαρακτηρίζονται από **σωματικές/ψυχοσωματικές/αισθητηριακές δυσκολίες και αναπηρίες.**

Χαρακτηριστικές δυσκολίες που έχουν μελετηθεί να συνυπάρχουν με εξαιρετικές ικανότητες

- ✓ Διαταραχή ελλειμματικής προσοχής/ υπερκινητικότητα (ADHD)
- ✓ Διαταραχές στο φάσμα του αυτισμού (ASD)
π.χ. Υψηλής Λειτουργικότητας Σύνδρομο Asperger (HFA)
- ✓ Μορφές κινητικής αναπηρίας
- ✓ Δυσκολίες ακουστικής επεξεργασίας
- ✓ Δυσκολίες όρασης
- ✓ Ειδική Αναπτυξιακή Δυσλεξία (Specific developmental dyslexia).

ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (Giftedness)

η εν δυνάμει ανθρώπινη δυνατότητα (potential) για υψηλά επιτεύγματα που εκφράζεται με μάθηση

- σε επίπεδο υψηλής πολυπλοκότητας
- σε ρυθμό εξαιρετικά ταχύτερο από των συνομηλίκων σε μία ή περισσότερες περιοχές που επιδοκιμάζονται από την ευρύτερη κοινωνικοπολιτισμική ομάδα.

Η έννοια της χαρισματικότητας στην Κοινωνική Ψυχολογία (Tannenbaum, 1983, 1986, 1991, 2000)

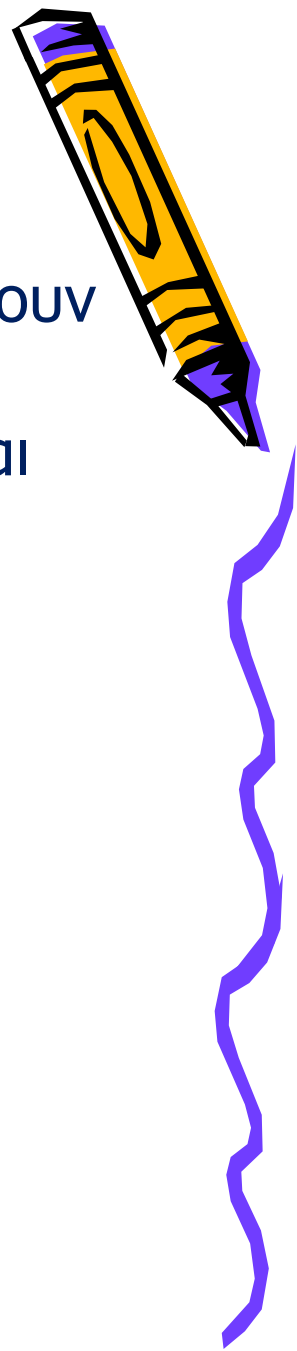
- Υψηλές γενικές ικανότητες (π.χ γενική νοημοσύνη)
- Ειδικές ικανότητες (π.χ. σε τομείς επιστημονικούς και καλλιτεχνικούς)
- Μη-γνωστικού χαρακτήρα ικανότητες που σχετίζονται π.χ. με κίνητρα, αυτοαντίληψη, χαρακτηριστικά προσωπικότητας
- Διευκολυντικοί παράγοντες του περιβάλλοντος - κοινωνικού, φυσικού, & πνευματικού - με κρίσιμη την επιρροή της οικογένειας, του σχολείου και των συνομηλίκων
- Ομαλή έκβαση των κρίσιμων γεγονότων της ζωής.

ΜΕΡΙΚΑ ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

- Είναι **πολύ ενεργητικά** και δείχνουν να χρειάζονται λιγότερο ύπνο
- Είναι **περίεργα** και **παρατηρητικά**
- **Μαθαίνουν πολύ γρήγορα** με λιγότερες ή χωρίς επαναλήψεις
- Έχουν **πλουσιότερο λεξιλόγιο από τους συνομηλίκους**
- **Εμβαθύνουν σε θέματα που τα ενδιαφέρουν** και κάνουν περισσότερες και υψηλότερου επιπέδου ερωτήσεις από τους συνομηλίκους.

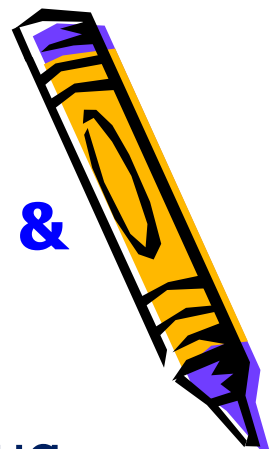

- **Διψούν για μάθηση** και συχνά μαθαίνουν να διαβάζουν σε πολύ μικρή ηλικία από μόνα τους
- Δίνουν **ολοκληρωμένες λύσεις σε προβλήματα** και συχνά έχουν περισσότερες από μία λύσεις
- Μπορούν να **ασχολούνται ταυτόχρονα με περισσότερα του ενός θέματα**
- Παίρνουν εύκολα **πρωτοβουλίες**
- Είναι ευαίσθητα σε **θέματα δικαιοσύνης και ηθικά ζητήματα**
- Έχουν αναπτυγμένη **αίσθηση του χιούμορ.**

Ταλέντα / Ταλαντούχες συμπεριφορές

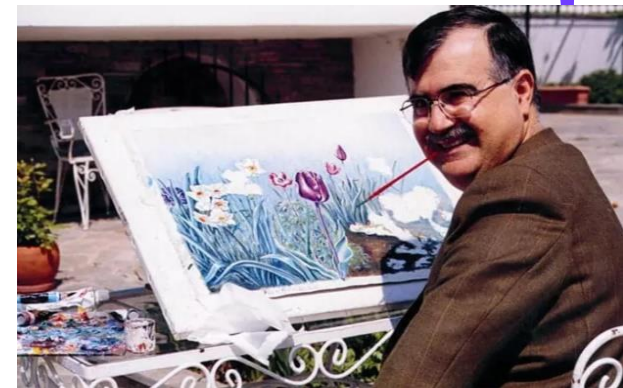
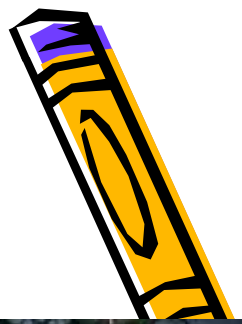

- ❖ Εκφράζονται **με εξαιρετικές επιδόσεις - ποιοτικά & ποσοτικά**- συγκριτικά με αυτές των συνομηλίκων, τουλάχιστον σε μία περιοχή της ανθρώπινης δραστηριότητας, και σε τέτοιο επίπεδο, ώστε τα άτομα που τις παρουσιάζουν να κατατάσσονται στο υψηλότερο **10% των συνομηλίκων**.
- ❖ Συνδέονται με **έμφυτες ικανότητες** που ωστόσο παράλληλα **αναπτύσσονται συστηματικά και σε μακρόχρονη βάση** μέσω ειδικής κατάρτισης και εξάσκησης (Gagné, 2008. Porter, 1999).

Δέσμευση στο ταλέντο

- ✓ Τα περισσότερα ταλαντούχα άτομα **ξεκινούν να εκπαιδεύονται πολύ νωρίς στην παιδική ηλικία**, «αφήνοντας πίσω» άλλες δραστηριότητες
- ✓ Βαθμιαία **αυξάνουν το βαθμό της δέσμευσής τους στο ταλέντο** τόσο, ώστε να φτάνουν, συχνά στο τέλος της εφηβείας, σε πλήρη και αποκλειστική ενασχόληση με το αντικείμενο του ταλέντου τους και αργότερα, σε όλο και πιο δημιουργική ενασχόληση με αυτό.

Άτομα με ειδικές δυσκολίες/αναπηρία & χαρισματικότητα /ταλέντο

Ετερογενής ομάδα ατόμων, αφού κάθε άτομο χαρακτηρίζεται από ένα **μοναδικό συνδυασμό χαρισμάτων και δυσκολιών** και παρουσιάζει **μοναδικού χαρακτήρα ανάγκες** που συχνά δεν αναγνωρίζονται, παραμελούνται.

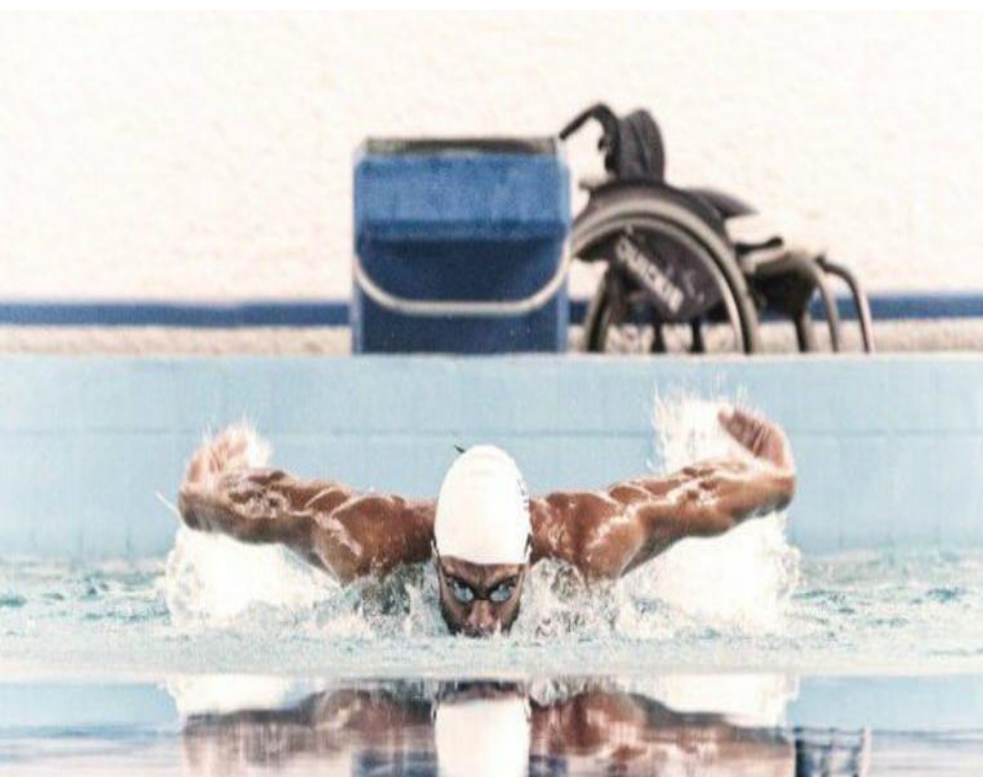
Βιώνει:

- ❖ **πίεση από ό,τι θεωρείται «κανονικό»**, με βάση τις κοινωνικές νόρμες και τις στερεοτυπικές αντιλήψεις περί επιτυχίας και «υγείας και δύναμης»
- ❖ **την εστίαση από το κοινωνικό πλαίσιο στην αναπηρία/στις δυσκολίες** του και την παραμέληση της χαρισματικότητας /του ταλέντου.

- ❖ **μία διαρκή απειλή κοινωνικού στιγματισμού**, και μάλιστα **διπλή απειλή**, τόσο προς την κατεύθυνση της χαρισματικότητας, όσο και της αναπηρίας
- ❖ **συναισθηματική πίεση** που συμβάλλει στη **συναισθηματική τους ευαλωτότητα** και σε αυξημένες ανάγκες για προσοχή από τους ενηλίκους.

Προστατευτικοί παράγοντες

- Οι ίδιες οι υψηλές ικανότητες/ το ταλέντο, ιδιαίτερα όταν αξιοποιούνται
- Η υψηλή ικανότητα για επίλυση προβλημάτων
- Η διορατικότητα
- Η αίσθηση δικαίου και ηθικής, ως καθοδηγητικού άξονα δράσης
- Η αφοσίωση/δέσμευση στην επίτευξη σκοπών & στόχων για περαιτέρω ανάπτυξη ικανοτήτων/ταλέντων

(Neihart, Pfeiffer & Cross, 2015).

Με τους μαθητές αυτούς οι εκπαιδευτικοί συχνά αντιμετωπίζουν δυσκολίες

- να αποδεχθούν τη συνύπαρξη τόσο διαφορετικών χαρακτηριστικών
- να εντοπίσουν τις υψηλές ικανότητες/ χαρίσματα/ ταλέντα, επειδή συχνά εστιάζουν ευκολότερα στις ειδικές δυσκολίες/στην αναπηρία, παραγνωρίζοντας τις υψηλές ικανότητες

(Yewchuck & Lupart, 2002. Winebrenner, 2003)

Γονείς & οικογενειακό περιβάλλον

Η συνολική θετική στάση των γονέων και οι συμπεριφορές αποδοχής προς το παιδί οδηγούν σταδιακά στην **υπόδειξη & στην ανάδειξη των υψηλών ικανοτήτων/του ταλέντου** σε παιδιά και εφήβους με αναπηρίες.

Αρνητικές είναι οι επιπτώσεις από:

- ☐ την υπερβολική παρότρυνση & άσκηση πίεσης
- ☐ την αποθάρρυνση.

Κοινές συνέπειες της υπερ-παρότρυνσης & της απο-θάρρυνσης των γονέων

- **Μικρότερη προσωπική συμμετοχή και συναισθηματική επένδυση του παιδιού** σε στόχους και δράσεις
- **Ασθενέστερα κίνητρα για επιτεύγματα** σχετικά με τους στόχους που θέτει
- **Μη ρεαλιστικές τάσεις του παιδιού για τελειότητα** που οδηγούν σε υπερβολικά πιεστικούς στόχους και, σε κάποιες περιπτώσεις, ανεκπλήρωτους

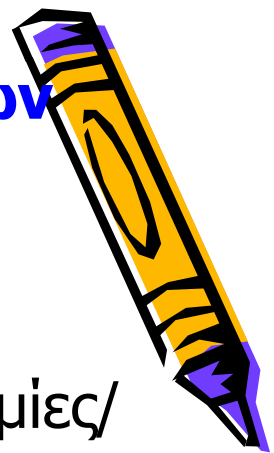

(Fetzer, 2000 . Freeman, 2000 . Shevitz et al., 2003).

Για την συστηματική υποστήριξη των παιδιών αυτών τους απαιτούνται βασικά βήματα :

- ❖ **Ομάδα εποπτείας** της συνολικής τους εκπαίδευσης.
Αποτελείται από: ειδικό εκπαιδευτικό σε θέματα
χαρισματικότητας, ειδικό παιδαγωγό στις ειδικές αδυναμίες/
αναπηρία, σχολικό ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό,
εργοθεραπευτή, ιατρικό & νοσηλευτικό προσωπικό (όταν
απαιτείται), δάσκαλο/α της εκάστοτε τάξης , γονείς.
- ❖ **Επισήμανση** των υψηλών ικανοτήτων/ταλέντων & των
ειδικών δυσκολιών/δυσλειτουργιών
- ❖ **Εντοπισμός των μοναδικών αναγκών και των
ιδιαίτερων προκλήσεων**
- ❖ **Δυναμική αναζήτηση λύσεων** που ταιριάζουν στις
μοναδικές τους ανάγκες.

(Shroeder, Rankin, Flores, Goff, et. al., 2017).

Η εκπαιδευτική και κοινωνική τους ένταξη προϋποθέτει:

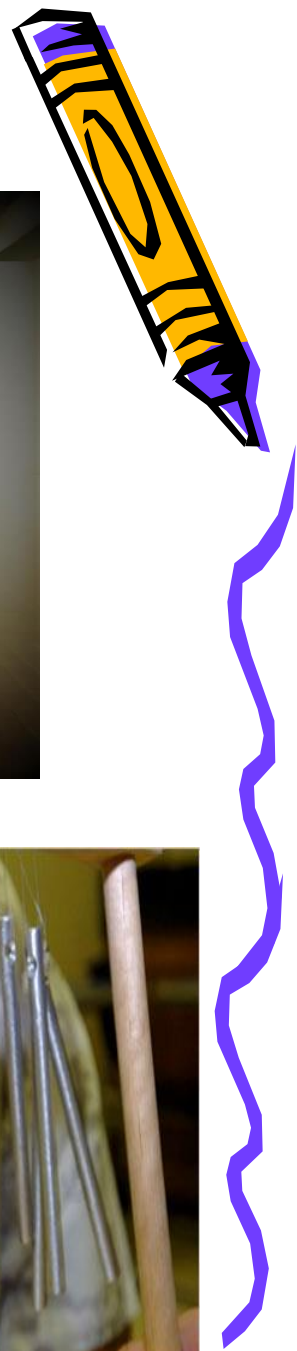
- **Ευέλικτα προγράμματα** με εξατομικευμένες μεθόδους παρέμβασης
- Ταυτόχρονη φροντίδα των **υψηλών ικανοτήτων & των ειδικών δυσκολιών**
- **Συστηματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών** με ειδικές γνώσεις που θα πρέπει να αποκτούν στις σπουδές τους (pre-service) και ως εργαζόμενοι εκπαιδευτικοί (in-service).

(Shroeder, Rankin, Flores, Goff, et. al., 2017).

Παρεμβάσεις μέσω των Τεχνών

- ☐ Θεατρικό παιχνίδι
- ☐ Δημιουργική κίνηση
- ☐ Χορός
- ☐ Ζωγραφική
- ☐ Δραματοθεραπεία
- ☐ Μουσικοθεραπεία

Ερευνητικά ευρήματα

πειραματικών μελετών, με παιδιά προσχολικής, σχολικής & εφηβικής ηλικίας, διαπιστώνουν ότι τα προγράμματα μέσω τέχνης συμβάλλουν:

- στην ανάπτυξη **αποδοτικότερων στρατηγικών μάθησης**
- στον **καλύτερο έλεγχο των συναισθημάτων**
- στην **υποστήριξη όσων γνωστικών διαδικασιών χρειάζεται** (μνήμη, αντίληψη)
- στην **καλύτερη κατανόηση των εξαιρετικών ικανοτήτων και των δυσκολιών που συνυπάρχουν**

(Coroiu-Petruata, 2015 . Eiserman, Lai, & Rushton, 2015. Urmstone & Aujla, 2019).

Άλλες μελέτες που βασίζονται σε ποιοτικά κυρίως δεδομένα, με χρήση αφηγηματικών ερευνητικών πρακτικών, έχουν συμβάλει ιδιαίτερα, την τελευταία δεκαετία, στην ανάδειξη των ιδιαίτερων αναγκών των ατόμων αυτών

(Μαντέλη, Ανδρούτσου, Τσάκωνα, & Δήμου, 2015, *Οκτωβρ. Ronskley - Pavnua*, 2019).

Μακροπρόθεσμα, οι παρεμβάσεις μέσω των Τεχνών συμβάλλουν:

- **στην αποφυγή της αυτοστιγματοποίησης** που βαθαίνει και επιτείνει την έλλειψη κατανόησης του εαυτού και των αναγκών του (Ronskley- Pavana, 2019).
- στον εντοπισμό τρόπων ώστε το διπλά εξαιρετικό άτομο **να μπορεί να εμπεριέχεται στις ομάδες ομηλίκων,** μέσω της ανάπτυξης της αίσθησης του ανήκειν και υπηρετώντας συστηματικά τη συμπεριληπτικότητα (Urmston & Aujla, 2019).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Όσα άτομα ανακαλύπτουν τα χαρίσματα και τα ταλέντα τους, και τα αξιοποιούν, μπορούν να σχεδιάσουν για τον εαυτό τους, με την κατάλληλη υποστήριξη, σκοπούς και στόχους που θα τα βοηθήσουν να μεταπηδήσουν σε υψηλότερα επίπεδα της κοινωνικής και συμπεριληπτικής κλίμακας, εξελίσσοντάς στο μέγιστο δυνατό βαθμό όσες από τις ικανότητές τους υστερούν.
- ..... στην προοπτική της υλοποίησης ενός **ιδεώδους για τον κόσμο που βασίζεται στη συμπερίληψη της διαφορετικότητας, όποια κατεύθυνση κι αν έχει αυτή.**

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- **David, H. (2015).** The gifted disabled student in the regular and the special classroom. *World Scientific News*, 3, 28-45.
- **Eiserman, J. Lai, H. Rushton, C. (2015).** Drawing out understanding: Arts-based learning and gifted children. *Gifted Education International*, 33(3), 197-209.
- **Gari, A., Kalantzi–Azizi, A., & Mylonas, K. (2000).** Adaptation and motivation of Greek gifted pupils:exploring some influences of primary schooling. *High Ability Studies*, 11(1), 55-68.
- **Gari, A., Kotsifakou, P., & Nikolopoulou, V. (2008).** *The Greek teachers' attitudes towards the gifted students with the learning disabilities.* In J. M. Rafflan & J. Fořtiková (Eds), *Proceedings of the 11th International Conference of the European Council for High Ability*, Prague, The Czech Republic (*The Center of Giftedness*, cd).
- **Gari, A., Mylonas, K., & Portešová, S. (2015).** An analysis of attitudes towards the gifted students with learning difficulties using two samples of Greek and Czech primary school teachers. *Gifted Education International*, 31(3), 271-286.
- **Urmston, E. & Aujla, I. J. (2019).** Values, attributes, and practices of dance artists in inclusive dance talent development contexts. *Journal of Dance Education*, 1-10.

